

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський національний університет імені Івана Франка
Кафедра міжнародного права

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор

2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський рівень)

Ступінь вищої освіти – бакалавр

Галузь знань – 29 «Міжнародні відносини»

Спеціальність – 293 «Міжнародне право»

Освітня програма – «Міжнародне право»

Факультет міжнародних відносин

Теорія держави і права. Робоча програма навчальної дисципліни для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань – 29 «Міжнародні відносини», спеціальності – 293 «Міжнародне право» факультету міжнародних відносин. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2023. 41 с.

Розробники:

Малига Вікторія Анатоліївна, к.ю.н, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин і дипломатичної служби

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри міжнародного права, протокол № 1 від 29 серпня 2023 р.

Завідувач кафедри міжнародного права

_____ (Репецький В.М.)

“29” серпня 2023 р.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Робоча програма навчальної дисципліни «Теорія держави і права» розроблена відповідно до освітньої програми «Міжнародне право» підготовки бакалаврів за спеціальністю – 293 «Міжнародне право» галузі знань – 29 «Міжнародні відносини».

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів – 8	Галузь знань 29 міжнародні відносини	Нормативна	
Модулів – 2	Спеціальність 293 Міжнародне право	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		1-й	
Індивідуальне науково-дослідне завдання: написання рефератів, підготовка цільових <u>виступів</u> <small>(назва)</small>		Семестр	
Загальна кількість годин – 225		1-й	2-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 (1-й семестр) 4 (2-й семестр) самостійної роботи студента – 3	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	32 год.	32 год.
		Практичні, семінарські	
		32 год.	32 год.
		Самостійна робота	
		41 год.	56 год.
		Вид контролю:	
		1-й семестр	2-й семестр
	залік	Іспит	

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета: виявлення та обґрунтування загальних закономірностей виникнення, функціонування та розвитку держави та права.

Завдання: оволодіння методологічними основами розуміння і дослідження держави та права, понятійним апаратом в сфері юриспруденції, знаннями про державу та право, їх виникнення та розвиток, роль і значення в житті людини та суспільства.

Загальні компетентності (ЗК):

Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

Знання і розуміння предметної сфери та розуміння професійної діяльності.

Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

Здатність застосовувати отримані знання у практичних ситуаціях.

Здатність до адаптації та дій в новій ситуації, перш за все у міжнародному середовищі.

Здатність аргументовано обирати шляхи вирішення проблеми професійного спрямування, критично оцінювати отримані результати та обґрунтовувати прийняті рішення.

Здатність реалізовувати свої права та обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його постійного розвитку, дотримуватися принципу верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Здатність цінувати та поважати різноманітність і мультикультурність.

Здатність зберігати і примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку міжнародного права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство.

Фахові компетентності спеціальності (ФК):

Здатність розуміти природу, сутність, генезу, принципи організації міжнародних відносин, способи їх реалізації; види суб'єктів міжнародних відносин та їх роль у міжнародній політиці.

Вміти здійснювати юридичний аналіз та надавати юридичну кваліфікацію подій міжнародного життя на основі міжнародно-правових норм.

Здатність застосовувати знання засад та змісту основних галузей та інститутів міжнародного публічного права, права ЄС та національного права.

Здатність до юридичного обслуговування основних видів зовнішньоекономічних операцій та міжнародної економічної діяльності.

Уміння вести дипломатичне та ділове листування, опрацьовувати міжнародні документи: договори, акти міжнародних організацій, рішення міжнародних судових органів, аналізувати їх

зміст і юридичну природу, складати проекти і супровідну документацію українською та іноземними мовами.

Володіти знаннями про особливості застосування європейського права та права Європейського Союзу, які зумовлені членством нашої держави у Раді Європи та кандидатом у члени ЄС.

Знати і розуміти реальне співвідношення та взаємодії міжнародного права, зовнішньої політики та дипломатії, а також міжнародного та національного права.

Здатність аналізувати договірний та інституційний механізм правового регулювання європейської інтеграції, вміння аналізувати практику рішень Суду ЄС та національних судів держав-членів.

Здатність надавати юридичні висновки і консультації з питань міжнародного права, національного права України; визначати юридичні ризики зовнішньоекономічних ініціатив, встановлювати шляхи їхньої мінімізації.

Здатність розуміти особливості міжнародно-правових явищ, прогнозувати основні напрямки розвитку міжнародного права.

Уміння розробляти юридичну позицію в інтересах клієнта, а також контраргументи проти позиції опонентів; проводити дискусію з міжнародно-правових та загально-юридичних питань.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти **повинні знати:**

- об'єкт та предмет дослідження теорії держави та права;
- розмаїття теорій про походження права та держави;
- поняття та ознаки держави, її сутність, форму і функції;
- структуру політичної системи суспільства;
- поняття і сутність правової держави;
- права людини, їх систему та механізм захисту;
- поняття права, його зміст, сутність і функції;
- джерела права та межі їх дії;
- систему і структуру права;
- елементи юридичної техніки;
- поняття, значення та співвідношення правотворчості та правореалізації;
- поняття, види та структуру правових відносин;
- поняття і значення правового регулювання, структуру його механізму;
- поняття, види, склад правомірної та неправомірної поведінки, зміст юридичної відповідальності.

вміти:

- орієнтуватися у пошуку необхідної юридичної літератури для поповнення теоретичних знань;
- правильно користуватися юридичними поняттями та категоріями;
- використовувати теоретичні знання в юридичній практиці;
- аналізувати і тлумачити юридичні норми;
- користуватися правовими засобами захисту прав людини;
- обґрунтовувати правові рішення, що приймаються в конкретних юридичних ситуаціях;
- аналітично оцінювати галузеву приналежність правових норм і правових відносин;
- використовуючи критерії класифікації права і держави, визначати форму і вид конкретної правової системи і держави;
- розмежовувати види юридичної відповідальності за певними критеріями.

Програмні результати навчання (ПРН):

Визначати переваги аргументів у процесі аналізу заздалегідь невідомих умов та обставин.

Проводити збір та аналіз матеріалів з різних джерел.

Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами як усною так і письмовою, правильно вживаючи юридичну термінологію.

Виявляти знання і розуміння основних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної та міжнародної правових систем.

Представляти інтереси клієнта у судах України та третейських судах, утворених за законодавством України, а також у міжнародному комерційному арбітражі та міжнародних судових установах.

Виявляти знання та розуміння стосовно міжнародно-правових доктрин, цінностей, принципів функціонування національної та міжнародної правових систем.

Надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів на національному та міжнародному рівнях.

Навчальна дисципліна «Теорія держави і права» знаходиться у тісному взаємозв'язку з усіма правничими дисциплінами, які передбачені ОПП.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Право як система. Дія права в суспільстві

Тема 1. Поняття і ознаки держави, її сутність та функції (4 год.)

Держава як універсальна суверенна політична організація суспільства. Ознаки держави, що відрізняють її від інших організацій, об'єднань, утворень: наявність права, особлива публічна влада, суверенітет, територіальний устрій. Поняття держави.

Соціальне призначення держави. Вирішення загальних питань, які пов'язані з природою суспільства. Класовий та загальносоціальний підхід до визначення сутності держави. Держава як соціальне і правове явище у суспільстві.

Сутність держави. Держава в механізмі управління справами суспільства. Державний примус.

Поняття і зміст функцій держави. Значення функцій у рішенні задач соціального управління суспільством. Функції держави і її сутність. Методи, правові і організаційні форми здійснення функцій держави. Функції держави на різних етапах її розвитку.

Механізм держави і державний апарат. Поняття і ознаки державних органів. Їх класифікація та система. Співвідношення державних та суспільних структур в здійсненні функцій держави. Принципи організації та діяльності державних органів.

Тема 2. Форма держави (4 год.)

Поняття і значення форми держави, її відносна самостійність. Форма правління, форма державного устрою, політико-правовий режим як складові елементи форми держави.

Форма правління: поняття, види. Монархія та республіка, їх різновиди. Особливості монархічної і республіканської форм правління на різних етапах розвитку держави.

Форма державного устрою. Унітарна держава, федерація та конфедерація. Міждержавні об'єднання і організації.

Поняття і види політико-правового режиму. Вплив політико-правового режиму на визначення форми держави. Демократична та автократична держави.

Демократія, авторитаризм, тоталітаризм. Соціальні інститути, що забезпечують політико-правовий режим в державі.

Тема 3. Громадянське суспільство і його політична організація (4 год.)

Громадянське суспільство як основа формування і функціонування правової держави. Поняття і зміст (структура) громадянського суспільства. Система установ, які сформовані громадянським суспільством. Людина і суспільство, громадянин і держава.

Поняття, значення і структура політичної системи суспільства. Суб'єкти політичної системи. Держава, громадські організації, органи самоорганізації населення. Роль класів, націй, особи у політичній системі суспільства. Політична система суспільства, його соціальна і національна структури.

Держава як суб'єкт політичної системи суспільства. Взаємодія держави з іншими суб'єктами політичної системи. Політична система, державна влада і політико-правовий режим.

Політичні партії у суспільстві. Багатопартійна та однопартійна системи. Партії та управління державою.

Інші суб'єкти політичної системи суспільства. Роль церкви та інших релігійних організацій у формуванні духовних цінностей суспільства: їх взаємовідносини з державою.

Тема 4. Правова держава і захист прав людини (4 год.)

Поняття і значення правової держави. Ідея правової держави в історії політико-правової думки і практика її втілення.

Концепція правової держави у сучасній юридичній доктрині. Ознаки правової держави. Верховенство права як найважливіша ознака правової держави. Поділ гілок влади, їх автономність і взаємодія у правовій державі.

Права та свободи людини і громадянина, їх гарантії та механізм захисту. Правовий статус особи. Взаємні обов'язки і відповідальність громадянина і держави. Система захисту прав людини. Значення інституту омбудсмена.

Тема 5. Право у системі регулювання суспільних відносин (4 год.)

Роль права у регулювання відносин у суспільстві. Нормативні і ненормативні регулятори: ціннісний, інформаційний, сімейний, релігійний, моральний, естетичний, правовий та ін. Норми соціальні і технічні. Види соціальних норм: правові, моральні, корпоративні і ін. Правові норми в системі соціальних та їх призначення.

Поняття права. Об'єктивне і суб'єктивне у праві. Право як система правил поведінки і як міра свободи особи. Зміст права.

Право і держава, їх взаємодія.

Право і економіка. Економічні інтереси в праві. Соціально-економічна обумовленість в праві. Можливості і межі дії права на економіку.

Право і політика. Право як основа і засіб виразу політики.

Сутність права. Соціальна цінність права. Право як явище цивілізації і культури людського суспільства. Право і мораль. Ознаки права.

Функції права. Поняття, зміст, класифікація. Соціальні і юридичні функції. Виховна функція, функції громадянської згоди і соціального захисту особи. Регулятивна (статична і динамічна), охоронна функції права. Інші функції, які виконує право.

Тема 6. Джерела (форми) права (4 год.)

Поняття джерела (форми) права. Форма і зміст права. Форма права і його сутність.

Класифікація джерел права.

Поняття і основні ознаки нормативно-правового акту, його відмінність від актів застосування і тлумачення права. Види нормативно-правових актів. Право і закон. Закон як вид нормативно-правового акту. Закон і підзаконні нормативні

акти. Локальні нормативно-правові акти. Межі дії нормативно-правових актів у часі, у просторі і за колом осіб.

Прецедент як джерело права. Види прецеденту.

Правовий звичай. Звичаєве право.

Юридична доктрина. Доктрина і коментарі до юридичних текстів.

Нормативний договір: типовий і зразковий. Міжнародні угоди.

Тема 7. Правотворчість і систематизація в праві (4 год.)

Поняття і загальна характеристика правотворчого процесу. Єдність правотворчості і правового регулювання.

Правотворчість як завершальна стадія формування права. Співвідношення правотворчості і правотворення.

Зміст правотворчого процесу, його стадії і суб'єкти.

Якість і мова правових актів. Законодавча техніка. Юридичні терміни, конструкції, фікції і презумпції. «Закон про закони» і механізм регулювання правотворчого процесу.

Систематизація в праві. Акти кодифікації, їх види та структура. Інкорпорація та консолідація.

Тема 8. Правова норма (4 год.)

Правова норма як вид соціальних норм. Відмінність правової норми від інших соціальних норм.

Поняття і ознаки норми права. Загальне правило поведінки, формальна визначеність, системність, загальнообов'язковість, неодноразовість дії, неперсоніфікованість адресата.

Зміст правової норми. Інтелектуальний, вольовий і юридичний елементи змісту правової норми.

Основні елементи логічної структури правової норми. Гіпотеза, диспозиція, санкція, їх характеристика. Способи і особливості викладення правових норм у статтях нормативно-правових актів.

Основні види правових норм. Диспозитивні і імперативні норми. Норми забороняючі, зобов'язуючі та уповноважуючі. Регулятивні і охоронні норми. Норми-дефініції та норми-принципи. Оперативні і колізійні норми. Особливості норм матеріального і процесуального права.

Тема 9. Право як система. Основні правові системи сучасного світу (4 год.)

Поняття системи і структури права. Галузі, підгалузі, інститути та норми права. Класифікаційні критерії виділення галузей права. Предмет і метод правового регулювання. Система права і система законодавства. Матеріальне і процесуальне право. Публічне і приватне право. Міжнародне право, його співвідношення з національним правом держави.

Система права і правова система. Правова система як єдність правової ідеології, джерел права і юридичної практики.

Правова сім'я. Критерії об'єднання правових систем в правові сім'ї. Основні види правових сімей сучасного світу.

Тема 10. Правові відносини (4 год.)

Поняття правових відносин. Ознаки правовідносин і їх співвідношення з правовою нормою. Види правовідносин.

Склад (структура) правовідносин. Суб'єкти правових відносин і їх види. Правосуб'єктність. Правоздатність і дієздатність. Правовий статус. Зміст правовідносин. Матеріальне і юридичне в змісті правовідносин. Суб'єктивне право. Юридичний обов'язок. Об'єкт правовідносин, їх види.

Підстави виникнення, зміни і припинення правових відносин. Юридичні факти і їх класифікація. Фактичний склад.

Тема 11. Реалізація права (6 год.)

Поняття реалізації права. Реалізація і правове регулювання. Безпосередня реалізація права. Правореалізація через правовідносини.

Форми реалізації права. Дотримання, виконання, використання і застосування правових норм. Співвідношення реалізації права і способів правового впливу.

Застосування права як особлива форма його реалізації: поняття, ознаки, суб'єкти.

Застосування права як діяльність. Стадії правозастосовчої діяльності. Встановлення і аналіз фактичних обставин. Вибір правової норми. Ухвалення рішення.

Стадії застосування права та його процесуальні форми.

Прогалини в праві: поняття і види. Подолання прогалин у процесі застосування права. Прийняття правової норми як заповнення прогалини. Способи подолання прогалин. Аналогія закону, субсидіарне застосування права, аналогія права.

Застосування права при конкуренції та колізії норм. Поняття і способи подолання конкуренції і колізії в праві.

Акти застосування права, їх поняття і види. Структура правозастосовчих актів.

Тема 12. Тлумачення права (4 год.)

Поняття тлумачення права і його роль в юридичній науці та практиці. З'ясування і роз'яснення змісту правових норм.

Суб'єкти тлумачення права. Види тлумачення за суб'єктами. Офіційне і неофіційне тлумачення. Нормативне і казуальне, автентичне, легальне і судове тлумачення. Доктринальне, професійне і буденне тлумачення. Види тлумачення права за обсягом. Адекватне, розширювальне і обмежувальне тлумачення.

Способи тлумачення правових норм. Граматичний, логічний, систематичний, історико-політичний, спеціально-юридичний способи. Телеологічне тлумачення права: поняття та значення.

Акти тлумачення права: поняття та значення. Класифікація актів тлумачення права.

Тема 13. Механізм правового регулювання суспільних відносин (4 год.)

Правове забезпечення, правовий вплив та правове регулювання. Основні засоби правового регулювання відносин у суспільстві. Процес правового регулювання, його стадії.

Загальна характеристика механізму правового регулювання. Основні елементи механізму правового регулювання. Роль правових норм, правових відносин і діяльності органів держави у механізмі правового регулювання. Акти реалізації прав і обов'язків та акти застосування права, їх місце у механізмі правового регулювання.

Суб'єктивна сторона механізму правового регулювання. Поняття правосвідомості і його місце в системі форм суспільної свідомості. Основні риси правосвідомості і її структура. Рівні і види правосвідомості.

Поняття правової культури. Правове виховання і громадська думка у суспільстві. Юридичний всеобуч. Юридична освіта. Професійна правосвідомість (судді, прокурора, юрисконсульта і ін.). Етика юриста.

Поняття громадського порядку. Законність і правопорядок. Поняття і основні риси законності. Режим законності як найважливіша вимога правової держави.

Поняття правопорядку, його співвідношення з законністю і громадським порядком. Система гарантій і методів забезпечення правопорядку у правовій державі.

Поняття ефективності права. Цілі і результати дії правових норм. Основні методи вивчення ефективності права.

Тема 14. Поведінка в сфері права (6 год.)

Поведінка в сфері права: поняття та види. Правомірна поведінка: поняття, структура, види. Правова активність громадян. Законослухняна поведінка. Звична поведінка. Конформістська і маргінальна поведінка.

Неправомірна поведінка та зловживання правом. Поняття зловживання правом.

Неправомірна поведінка та її види. Об'єктивно протиправні дії. Поняття, ознаки і види правопорушень. Склад правопорушення, його елементи і види.

Тема 15. Юридична відповідальність (4 год.)

Поняття юридичної відповідальності. Юридична відповідальність як вид соціальної відповідальності. Свобода волевиявлення і відповідальність.

Співвідношення юридичної відповідальності і державного примусу. Основні ознаки юридичної відповідальності та її функції. Позитивний (проспективний) і ретроспективний аспекти юридичної відповідальності.

Підстави і види юридичної відповідальності.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА	Кількість годин		
	Денне відділення		
	Лекції	Сем. зан.	СР С
МОДУЛЬ I «ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІ ЯВИЩА»			
1. Поняття і ознаки держави. Її сутність і функції	4	4	5
2. Форма держави	4	4	5
3. Громадянське суспільство і його політична організація	4	4	5
4. Правова держава. Поняття, система і захист прав людини	4	4	5
5. Право в системі соціального регулювання відносин в суспільстві	4	4	5
6. Джерела (форми) права	4	4	5
7. Правотворчість і систематизація в праві	4	4	5
8. Правова норма	4	2	6
Підсумкова контрольна робота з модулю		2	
Разом за 1 семестр	32	32	41
МОДУЛЬ II «ДІЯ ПРАВА В СУСПІЛЬСТВІ»			
9. Правова норма	-	4	
10. Право як система. Основні правові системи сучасного світу	4	4	8
11. Правові відносини	4	4	8
12. Реалізація права	6	4	8
13. Тлумачення права	4	2	8

14. Механізм і ефективність правового регулювання суспільних відносин	4	4	8
15. Правомірна і неправомірна поведінка	6	4	8
16. Юридична відповідальність	4	4	8
Підсумкова контрольна робота по модулю	-	2	
Разом за 2 семестр	32	32	56
ВСЬОГО	64	64	97

5. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ТЕМА: ПОНЯТТЯ І ОЗНАКИ ДЕРЖАВИ, ЇЇ СУТНІСТЬ І ФУНКЦІЇ

Семінарське заняття № 1 (2 год.)

1. Поняття і ознаки держави.
2. Сутність держави і її еволюція.
3. Держава як правове явище в суспільстві.

Семінарське заняття № 2 (2 год.)

1. Поняття і види функцій держави.
2. Поняття і структура механізму держави.
3. Апарат держави: поняття, співвідношення з механізмом держави.
3. Бюрократія і бюрократизм: правова природа.

Контрольні питання для самоперевірки знань

1. Який зміст терміну «держави»?
2. Дайте визначення поняття «влада».
3. Які відмінні риси державної і суспільної влади?
4. Яке співвідношення понять «суспільство» і «держави»?
5. Чи можна говорити про еволюцію сутності держави?
6. Що слід віднести до соціальних якостей держави?
7. Яка юридична природа держави?
8. Якими ознаками визначається цивілізований, прогресивний розвиток держави?

9. Яке співвідношення понять «держава» і «державність»?
10. Яке співвідношення управління і функцій держави?
11. Що виражають функції держави?
12. Які особливості функцій держави на різних етапах її розвитку?
13. Яке значення функцій держави в умовах ринкової економіки?
14. Назвіть методи і правові форми здійснення функцій держави.
15. У якому співвідношенні знаходяться поняття «механізм держави» і «державний апарат»?

ТЕМА: ФОРМА ДЕРЖАВИ
Семінарське заняття № 3 (2 год.)

1. Поняття і значення форми держави. Її відносна самостійність.
2. Форма правління і її особливості на різних етапах розвитку держави.

Семінарське заняття № 4 (2 год.)

1. Державний устрій і його форми.
2. Поняття і види політико-правового режиму. Його значення у визначенні форми держави.
3. Міждержавні об'єднання, їх співвідношення з формою держави.

Контрольні питання
для самоперевірки знань

1. Визначте загальне поняття форми держави.
2. Назвіть види відносної самостійності форми держави.
3. Наведіть історичні та сучасні приклади різновидів республіканської форми правління.
4. Які різновиди монархії Вам відомі? Наведіть сучасні приклади.
5. Визначте відмінні ознаки унітарної та федеративної держави.
6. Які відмінності федерації та конфедерації?
7. Наведіть історичні та сучасні приклади конфедеративної держави.
8. Які міждержавні об'єднання Вам відомі? Чи можливо їх оцінити як різновид державного устрою?

9. Чи є відмінності між національно-державним і адміністративно-територіальним устроєм?

10. Назвіть сучасні держави як приклади різних форм державного устрою.

11. Порівняйте поняття: «державний режим», «політичний режим», «політико-правовий режим». Чи тотожні вони? Поясніть, чому «так» або «ні».

12. Обґрунтуйте значення у визначенні форми держави кожного з її елементів.

13. Чи існує зв'язок між поняттями «форма держави» і «сутність держави»?

ТЕМА: ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І ЙОГО ПОЛІТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ

Семінарське заняття № 5 (2 год.)

1. Поняття, значення і структура громадянського суспільства.

2. Політична система суспільства: поняття, структура, суб'єкти.

Семінарське заняття № 6 (2 год.)

1. Держава в політичній системі суспільства.

2. Громадські організації як суб'єкти політичної системи.

Контрольні питання для самоперевірки знань

1. Визначте поняття громадянського суспільства.

2. Яка структура громадянського суспільства і напрями його формування?

3. Визначте структуру політичної системи, встановіть роль класів, націй, осіб в політичній системі суспільства.

4. Яке взаємодія держави з іншими суб'єктами політичної системи суспільства?

5. Що виражає поняття «етатична держава»?

6. Яке співвідношення понять «політична система», «державна влада», «політико-правовий режим»?

7. Дайте характеристику політичних партій як суб'єктів політичної системи суспільства.

8. Що означають поняття: «правляча партія», «парламентська партія»?

9. Встановіть переваги або недоліки багатопартійної і однопартійної систем в суспільстві.

10. Чи можна визначити оптимальну кількість політичних партій в суспільстві?

11. Які громадські організації (окрім політичних партій) відносяться до суб'єктів політичної системи? Дайте їх класифікацію і визначте її критерії.

12. Чи відноситься церква і інші релігійні організації до суб'єктів політичної системи суспільства?

13. Як співвідносяться і взаємодіють політична система, державне управління і самоврядування?

14. Розкажіть про реформування політичної системи незалежної України.

15. Чи можна встановити регіональні особливості політичної системи українського суспільства?

**ТЕМА: ПРАВОВА ДЕРЖАВА І
ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ**
Семінарське заняття № 7 (2 год.)

1. Історичний розвиток ідей про правову державу

2. Зміст поняття правової держави в сучасній юридичній теорії: його поняття і ознаки

3. Сучасні проблеми формування правової держави в Україні

Семінарське заняття № 8 (2 год.)

1. Права людини як загальнолюдська цінність і основа цивілізованого розвитку суспільства і держави. Історичний розвиток прав людини

2. Поняття, види і сучасне значення прав людини

3. Гарантії прав людини

**Контрольні питання
для самоперевірки знань**

1. До якого часу відносяться перші спроби обґрунтувати поняття і значення справедливої (правильної) держави?

2. Розкажіть про значення праць античних філософів, реформ законодавців того часу, робіт давньоримських юристів для формування ідеї правової держави.
3. Який зміст філософсько-правових вчень Нового часу щодо держави?
4. Які особливості формування концепції правової держави в континентальній Європі і англосакській доктрині?
5. Сформулюйте поняття правової держави.
6. Назвіть основні ознаки правової держави.
7. Розкрийте зміст кожної ознаки правової держави.
8. У якому зв'язку з правовою державою знаходиться громадянське суспільство?
9. Громадянське суспільство формується в правовій державі або правова держава розвивається в громадянському суспільстві?
10. Яке з понять: «права людини» або «права громадянина» є історично першим? Приведіть обґрунтування відповіді.
11. Дайте визначення прав людини.
12. Поясніть співвідношення понять: людина, громадянин, особа.
13. Виходячи з взаємозв'язку, з'єднайте категорії в пари: особа, держава, суспільство, громадянин. Наведіть обґрунтування.
14. Що саме включає механізм реалізації прав людини?
15. Що таке гарантії прав людини?
16. У чому полягає діяльність омбудсмена щодо захисту прав людини?
17. Коли і де був вперше з'явилася посада омбудсмена?
18. Які держави мають інститут омбудсмена сьогодні?
19. Як можна пояснити ефективність і значення діяльності омбудсмена?

**ТЕМА: ПРАВО В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ВІДНОСИН В СУСПІЛЬСТВІ**
Семінарське заняття № 9 (2 год.)

1. Місце і значення права в системі регуляторів відносин в суспільстві
2. Поняття і ознаки права

3. Зміст права. Об'єктивне і суб'єктивне в змісті права

Семінарське заняття № 10 (2 год.)

1. Сутність права і її розвиток. Соціальна цінність права
2. Функції права: поняття і види
3. Право і держава: основні концепції співвідношення

Контрольні питання і завдання для самоперевірки знань

1. Як Ви розумієте термін «регуляція» (регулювання) відносин в суспільстві?
2. Чим пояснити необхідність регулювання суспільних відносин?
3. Які Вам відомі регулятори поведінки?
4. Відтворіть схематично процес формування права. Які джерела його походження?
5. Що таке рецепція римського права?
6. Визначте історичну роль магдебурзького права.
7. Дайте визначення права і спробуйте провести аналіз цього визначення під кутом зору переваг і недоліків.
8. Як Ви представляєте волю і інтерес в праві?
9. Як в праві співвідносяться існуюче і належне?
10. Яке співвідношення об'єктивного і суб'єктивного в праві?
11. Що означає критерій справедливості в праві?
12. Чи тотожні поняття право і закон?
13. Як Ви розумієте вираз: право є міра свободи?
14. У чому полягає сутність права?
15. У чому полягає соціальна цінність права?
16. Які функції права Вам відомі?
17. Яке співвідношення права і держави, права і економіки, права і політики?

ТЕМА: ДЖЕРЕЛА (ФОРМИ) ПРАВА **Семінарське заняття № 11 (2 год.)**

1. Поняття і види джерел права

2. Нормативно-правовий акт як джерело права: поняття, ознаки і види. Межі дії нормативно-правових актів

Семінарське заняття № 12 (2 год.)

1. Правовий звичай як джерело права
2. Правовий прецедент: поняття, види, значення
3. Нормативний договір: поняття і види. Міжнародна угода: поняття, особливості, співвідношення з внутрішньодержавним правом
4. Юридична доктрина: поняття і сучасне значення

Контрольні питання і завдання для самоперевірки знань

1. Встановіть схожість і відмінність понять: джерело права і форма права.
2. Дайте визначення джерела права.
3. Як співвідноситься форма права, його зміст і сутність?
4. Які види джерел права Вам відомі?
5. Яке з джерел права можна назвати історично першим?
6. Яка відмінність юридичного (правового) звичаю від звичаєвих норм?
7. Що можна сказати про сучасне значення звичаю?
8. Дайте визначення нормативно-правового акту.
9. Визначте відмінності нормативно-правових, індивідуально-правових і інтерпретаційних актів.
10. Назвіть основні ознаки нормативно-правового акту.
11. Які види нормативно-правових актів Ви знаєте?
12. Дайте визначення закону, назвіть ознаки, що характеризують його.
13. Які види закону?
14. У чому полягає відмінність закону від підзаконних актів?
15. Яка класифікація підзаконних актів?
16. Що означає негайна дія закону?
17. Визначте поняття зворотньої (ретроактивної) дії (сили) закону?
18. Які види зворотньої дії Вам відомі?

19. У чому полягає «переживання» старого закону?
20. Який порядок введення в дію законів, інших нормативно-правових актів?
21. У якому порядку нормативно-правові акти припиняють свою дію?
22. Що означають терміни: юридична сила нормативно-правового акту, чинний нормативно-правовий акт?
23. Дайте характеристику дії нормативно-правових актів у просторі?
24. У чому полягає дія нормативно-правових актів за колом осіб?
25. Чи відомі Вам інші принципи визначення дії нормативно-правових актів?
26. Що таке прецедент?
27. Назвіть види прецеденту.
28. У чому відмінність креативного і деклараторного прецеденту?
29. Що таке нормативний договір і які його різновиди?
30. Яке історичне і сучасне значення юридичної доктрини як джерела права?
31. Яке значення судової практики в правовому регулюванні суспільних відносин?

ТЕМА: ПРАВОТВОРЧІСТЬ І СИСТЕМАТИЗАЦІЯ В ПРАВІ
Семінарське заняття № 13 (2 год.)

1. Формування права і його етапи.
2. Поняття правотворчості. Соціальна обумовленість права і її значення в правотворчості.
3. Стадії і суб'єкти правотворчого процесу.

Семінарське заняття № 14 (2 год.)

1. Юридична техніка і її значення в правотворчій діяльності.
2. Поняття і види (форми) систематизації в праві.
3. Співвідношення форм систематизації права.

Контрольні питання і завдання
для самоперевірки знань

1. Назвіть етапи формування права.
2. Яке співвідношення формування права і правотворчості?

3. У чому виражається соціальна обумовленість права?
4. Назвіть суб'єктів правотворчої діяльності.
5. Як співвідносяться поняття нормотворча, «правотворча» і «законотворча діяльність»?
6. Назвіть і встановіть значення факультативної стадії правотворчого процесу.
7. Як співвідносяться правотворчість і правове регулювання.
8. У чому полягає єдність правотворчості і правового регулювання?
9. Визначте значення систематизації права.
10. Чи розрізняють поняття: систематизація в праві і систематизація в законодавстві?
11. Яке значення має кодифікація законодавства?
12. Що таке юридична техніка?
13. Яке співвідношення юридичної і законодавчої техніки?
14. Наведіть приклади юридичних термінів, конструкцій і презумпцій.

ТЕМА: ПРАВОВА НОРМА
Семінарське заняття № 15 (2 год.)

Проведіть аналіз запропонованих правових норм за відомою Вам схемою.

ПІДСУМКОВА КОНТРОЛЬНА РОБОТА З МОДУЛЮ I
Семінарське заняття № 16

Завдання підсумкової контрольної роботи з модулю складаються, обговорюються і затверджуються кафедрою. Контрольна робота проводиться у письмовій формі, її завдання заздалегідь студентам не оголошуються, оскільки включають пройдений матеріал з модулю I. Студенти виконують контрольну роботу самостійно, без використання додаткових матеріалів.

II СЕМЕСТР
МОДУЛЬ II

ТЕМА: ПРАВОВА НОРМА
Семінарське заняття № 17-18 (4 год.)

1. Поняття, ознаки і зміст правової норми.
2. Структура правової норми.
3. Способи і структурні особливості викладення правових норм в нормативно-правових актах.
4. Видовий та структурний аналіз правових норм.

**Контрольні питання
для самоперевірки знань**

1. Назвіть елементи змісту правової норми.
2. Обгрунтуйте функціональне значення ознак правової норми.
3. Яка структура правової норми?
4. Що таке гіпотеза? Які види гіпотез Ви знаєте?
5. Що таке диспозиція? Її види.
6. Що таке санкція? Які види санкцій Ви знаєте?
7. Як співвідносяться норма права і стаття закону?
8. Назвіть критерії класифікації правових норм.

**ТЕМА: ПРАВО ЯК СИСТЕМА. ОСНОВНІ ПРАВОВІ
СИСТЕМИ СУЧАСНОГО СВІТУ**
Семінарське заняття № 19 (2 год.)

1. Поняття системи і структури права.
2. Система права і система законодавства.
3. Співвідношення публічного і приватного права.

Семінарське заняття № 20 (2 год.)

1. Співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права.
2. Правова система і правова сім'я.
3. Класифікація правових сімей.

**Контрольні питання
для самоперевірки знань**

1. Визначте класифікаційні критерії виділення галузей права.
2. Що є предметом правового регулювання?
3. Як визначається метод правового регулювання?
4. Чим обгрунтовано виділення поняття «підгалузь права»?
5. Як визначити поняття «інститут права»?
6. Чи є відмінність між поняттями: система права і система законодавства?
7. Назвіть структурні елементи правової системи.
8. Які критерії об'єднання правових систем в правову сім'ю?
9. Який з виразів є правильним: «держава функціонує в правовій системі» або «правова система функціонує в державі»?
11. Визначте зміст і причини рецепції римського права.
12. Що означає «міжнародне публічне право» і «міжнародне приватне право»?

ТЕМА: ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ
Семінарське заняття № 21 (2 год.)

1. Поняття і ознаки правових відносин.
2. Види правовідносин.
3. Склад (структура) правовідносин.
4. Зміст правовідносин.

Семінарське заняття № 22 (2 год.)

1. Об'єкти правовідносин.
2. Суб'єкти правовідносин.
3. Юридичні факти як підстави виникнення, зміни і припинення правовідносин.
4. Юридичні склади.

**Контрольні питання для
самоперевірки знань**

1. Чому правові відносини виступають і як відносини суспільні (ідеологічні), і як фактичні (конкретні)?

2. Яке співвідношення правовідносин з правовою нормою?
3. Які критерії класифікації правовідносин?
4. Що відноситься до дискусійних питань класифікації правовідносин?
5. Назвіть відмінності моністичної і плюралістичної теорій об'єкту правовідносин?
6. У чому полягає подвійність змісту правовідносин?
7. Дайте визначення суб'єктивного права.
8. Яке співвідношення суб'єктивного права і правомочності?
9. Визначте структуру можливої реалізації суб'єктивного права.
10. Як визначається юридичний обов'язок?
11. Яке співвідношення в змісті правовідносин суб'єктивного права і юридичного обов'язку?
12. Що таке правосуб'єктність і як вона співвідноситься з правовим статусом?
13. Дайте визначення право- і дієдатності.
14. Що таке юридичний факт?
15. Які критерії класифікації юридичних фактів?
16. Визначте поняття фактичного складу.

ТЕМА: РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА
Семінарське заняття № 23 (2 год.)

1. Поняття, види і значення реалізації права
2. Співвідношення видів і форм реалізації права
3. Співвідношення способів правового впливу і форм реалізації права
4. Застосування права як особлива форма реалізації правових норм

Семінарське заняття № 24 (2 год.)

1. Поняття, суб'єкти і стадії застосування права. Акти застосування права, їх особливості
2. Застосування права при колізії і конкуренції норм
3. Прогалини в праві і способи їх заповнення і подолання

Контрольні питання і завдання для самоперевірки знань

1. Яке співвідношення реалізації правових норм і правового регулювання?
2. Чи є відмінність між видами і формами реалізації права?
3. Який взаємозв'язок реалізації права і юридичної практики?
4. Яке співвідношення реалізації права і професійної юридичної діяльності?
5. Визначте поняття і ознаки застосування права.
6. Яких суб'єктів застосування права Ви знаєте?
7. Яке співвідношення стадій правозастосовчого процесу і процесуальних форм застосування права?
8. Назвіть види правозастосовчих актів.
9. Які відмінності правозастосовчого і нормативно-правового актів?
10. Визначте структуру правозастосовчого акту.
11. Яке співвідношення конкуренції і колізії норм.
12. Які правила подолання конкуренції при застосуванні норм права Вам відомі?
13. Назвіть види прогалин.
14. Визначте співвідношення понять «заповнення прогалини» і «подолання прогалини»?
15. Які способи подолання прогалин в праві Вам відомі?
16. У чому полягає субсидіарне застосування права? У яких випадках воно можливе?

ТЕМА: ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВА **Семінарське заняття № 25 (2 год.)**

1. Поняття, етапи і значення тлумачення права
2. Способи тлумачення права
3. Види тлумачення права за обсягом
4. Види тлумачення права за суб'єктами

Контрольні питання і завдання для самоперевірки знань

1. Визначте місце тлумачення права в правозастосовчому процесі.
2. Розкрийте зміст і значення етапів тлумачення права.
3. Визначте види способів тлумачення права.
4. Чи має значення послідовність використання способів тлумачення права?

Якщо так, то в якій послідовності вони повинні використовуватися?

5. Що таке телеологічне тлумачення?
6. Наведіть практичні ілюстрації до видів тлумачення права за обсягом і суб'єктом.

ТЕМА: МЕХАНІЗМ І ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН **Семінарське заняття № 26-27 (4 год.)**

1. Поняття і сфера правового регулювання. Правове регулювання і правовий вплив
2. Механізм дії права: поняття і структура
3. Поняття, структура і значення механізму правового регулювання
4. Правосвідомість і правова культура: поняття, зміст і значення для правового регулювання
5. Законність і правопорядок в забезпеченні ефективності правового регулювання

Контрольні питання для самоперевірки знань

1. Що означає дія права?
2. Обґрунтуйте співвідношення понять «правове регулювання» і «правовий вплив».
3. Як співвідносяться між собою механізм правового регулювання і механізм дії права?
4. Назвіть елементи структури механізму правового регулювання.

5. Визначте структуру правової свідомості.
6. Назвіть рівні і види правосвідомості.
7. Визначте зміст правової культури і її співвідношення з правосвідомістю.
8. Визначте поняття і зміст правового виховання і його співвідношення з правовою культурою.
9. Який зміст правової освіти і співвідношення з правовим вихованням і правовою культурою?
10. Визначте поняття і значення професійної етики юриста.
11. Яке співвідношення законності і правопорядку.
12. Визначте поняття, зміст і значення ефективності правового регулювання.

ТЕМА: ПРАВОМІРНА І НЕПРАВОМІРНА ПОВЕДІНКА
Семінарське заняття № 28 (2 год.)

1. Поняття і види поведінки в сфері права
2. Правова поведінка: поняття, структура і види
3. Поняття, види і склад правомірної поведінки

Семінарське заняття № 29 (2 год.)

1. Поняття і види неправомірної поведінки
2. Правопорушення як підстава юридичної відповідальності
  - 2.1. Поняття, ознаки і види правопорушень
  - 2.2. Поняття, види, структура і значення складу правопорушення
  - 2.3. Аналіз складу конкретних правопорушень

Контрольні питання
для самоперевірки знань

1. Як співвідносяться правова поведінка і правомірна поведінка?
2. Які види поведінки в сфері права можна виділити?
3. У чому полягає відмінність конформістської і маргінальної поведінки?
4. Яке співвідношення мотивації і видів правомірної поведінки?

5. Визначте співвідношення правомірної поведінки і цілей правового регулювання.

6. Як співвідносяться правова та правомірна поведінка? Чи можна назвати ці терміни синонімами?

7. До якого виду поведінки в сфері права слід віднести «зловживання правом»?

8. Чи відрізняється склад правомірної та неправомірної поведінки?

9. Обґрунтуйте розмежування понять «злочин» і «проступок».

10. Назвіть ознаки правопорушення.

11. Назвіть види складів правопорушення.

12. Визначте структуру складу правопорушення.

13. Визначте поняття і зміст об'єкту правопорушення.

14. Який зміст об'єктивної сторони правопорушення?

15. Дайте визначення суб'єкта правопорушення і назвіть його ознаки.

16. Визначте поняття і зміст суб'єктивної сторони правопорушення.

17. Наведіть приклади законодавчого конструювання складів правопорушень.

18. «Неправомірна поведінка» і «правопорушення»: чи можна між цими поняттями поставити знак рівності і чому? Які види правопорушень Ви знаєте?

19. Розмежуйте поняття «правопорушення» і «склад правопорушення».

20. Визначте загальне поняття правопорушення і поняття конкретного правопорушення.

21. Визначте загальне поняття складу правопорушення і поняття конкретного складу правопорушення.

ТЕМА: ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ **Семінарське заняття № 30 (2 год.)**

1. Соціальна відповідальність та її види.
2. Поняття та аспекти юридичної відповідальності.
3. Функції юридичної відповідальності.

Семінарське заняття № 31 (2 год.)

1. Юридичні та фактичні підстави юридичної відповідальності.
2. Принципи юридичної відповідальності
3. Співвідношення державного примусу та юридичної відповідальності.

Контрольні питання для самоперевірки знань

1. Співвідношення понять «соціальна відповідальність» та «юридична відповідальність».
2. Чим юридична відповідальність відрізняється від інших видів соціальної відповідальності?
3. Співвідношення проспективної та ретроспективної юридичної відповідальності.
4. Чи завжди правопорушення є підставою юридичної відповідальності?
5. Як функції юридичної відповідальності співвідносяться з її аспектами?
6. Проаналізуйте, які юридичні факти є підставою юридичної відповідальності.
7. Державний примус у вузькому та широкому сенсі.
8. Чи завжди юридична відповідальність пов'язана із застосуванням заходів державного примусу?

Семінарське заняття № 32 (2 год.)

Підсумкова контрольна робота означає перевірку знань студентів за весь навчальний рік (два семестри). Проводиться в тестовій формі.

6. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ІСПИТУ З КУРСУ «ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА»

1. Поняття і ознаки держави.
2. Держава як соціальне явище в суспільстві.
3. Держава як юридичне поняття.
6. Сутність держави і її еволюція.
7. Поняття, значення і основні види функцій держави.

8. Механізм держави: поняття, значення, структура, співвідношення з державним апаратом.
9. Поняття, ознаки і види державних органів.
10. Поняття і значення форми держави, її зміни і відносна самостійність.
11. Поняття і різновиди форми правління.
12. Поняття і різновиди форми державного устрою.
13. Політико-правовий режим і його види.
14. Поняття і структура політичної системи суспільства.
15. Держава як суб'єкт політичної системи суспільства.
16. Політичні партії і інші громадські організації в політичній системі суспільства.
17. Верховенство права як основна ознака правової держави.
18. Поділ гілок влади в правовій державі.
19. Особа в правовій державі. Взаємність прав, обов'язків і відповідальності громадянина і держави.
20. Права людини: поняття, історичний розвиток, сучасне значення.
21. Система захисту прав людини.
22. Інститут омбудсмена в правовій державі.
23. Громадянське суспільство: поняття, структура, значення для формування правової держави.
24. Класова теорія і теорія насильства про походження держави і права.
25. Теологічна і патріархальна теорії походження держави і права.
26. Психологічна і договірна теорії походження держави і права.
27. Історичні способи формування права.
28. Місце і роль права в системі регулювання суспільних відносин.
29. Поняття права, його основні ознаки.
30. Зміст права. Об'єктивне і суб'єктивне в праві.
31. Право як міра свободи особи і масштаб її поведінки.
32. «Існуюче» і «належне» в змісті права.
33. Право і мораль. Проблема гуманізації права.

34. Сутність права і його соціальна цінність.
35. Поняття і види функцій права.
36. Право і держава, їх взаємодія і концепція співвідношення.
37. Право і економіка. Економічні інтереси в праві.
38. Право і політика.
39. Джерела (форми) права.
40. Місце і роль правозастосовчої (судової) практики в правовому регулюванні суспільних відносин.
41. Правовий звичай.
42. Поняття і види правового прецеденту.
43. Нормативний договір як джерело права.
44. Юридична доктрина як джерело права.
45. Міжнародний договір як джерело права.
46. Поняття правотворчості. Правотворчість, правотворення і правове регулювання.
47. Стадії і суб'єкти правотворчого процесу.
48. Акти правотворчості. Поняття, ознаки і види нормативно-правових актів.
49. Юридична техніка: поняття, значення, елементи.
50. Поняття, види і значення систематизації нормативно-правових актів.
51. Порядок введення в дію і припинення дії нормативних актів.
52. Принципи дії нормативно-правових актів в часі.
53. Дія нормативно-правових актів в просторі.
54. Дія нормативно-правових актів за колом осіб.
55. Право як система: поняття, структура, класифікаційні критерії виділення галузей права.
56. Система права і система законодавства: аспекти співвідношення.
57. Правова система: поняття, структура, співвідношення з системою права.
58. Правова сім'я: поняття, загальна характеристика, співвідношення з правовою системою і системою права.
59. Романо-германська правова сім'я.

- 60.Правова сім'я загального права.
- 61.Релігійно-традиційна правова сім'я.
- 62.Поняття, зміст і ознаки правової норми.
- 63.Способи викладення правових норм в нормативно-правових актах.
- 64.Гіпотеза як структурний елемент норми права. Види гіпотез.
- 65.Диспозиція в структурі правової норми. Види диспозицій.
- 66.Поняття і види санкції як елементу структури правової норми.
- 67.Класифікація правових норм, її критерії.
- 68.Поняття і ознаки правових відносин.
- 69.Види правових відносин.
- 70.Структура (склад) і зміст правових відносин.
- 71.Об'єкти правових відносин.
- 72.Суб'єкти правових відносин.
- 73.Підстави виникнення, зміни і припинення правових відносин, їх класифікація.
- 74.Поняття і види реалізації права. Правореалізація і правове регулювання.
- 75.Форми реалізації права: поняття, види, співвідношення із способами правового впливу.
- 76.Застосування права: поняття, ознаки, суб'єкти.
- 77.Стадії застосування права: поняття, види, зміст, співвідношення з процесуальними формами правозастосування.
- 78.Акти застосування права: поняття, структура, види, значення.
- 79.Правозастосування і прогалини в праві. Способи їх заповнення і подолання.
- 80.Застосування права при колізії і конкуренції норм.
- 81.Поняття, зміст, етапи і значення тлумачення правових норм.
- 82.Способи тлумачення норм.
- 83.Види тлумачення правових норм за обсягом.
- 84.Види тлумачення правових норм за суб'єктами.
- 85.Поняття і структура механізму правового регулювання.

86. Законність і правопорядок: поняття, співвідношення і значення в забезпеченні ефективності правового регулювання суспільних відносин.
87. Поняття, рівні, види і структура правової свідомості.
88. Правова активність і правовий нігілізм. Їх значення у визначенні правової свідомості.
89. Поняття і значення правової культури.
90. Правова освіта і правове виховання, їх поняття і значення для формування правової культури.
91. Правомірна поведінка: поняття, зміст, види, значення.
92. Правопорушення: поняття, ознаки, види, співвідношення з неправомірною поведінкою.
93. Поняття і види складів правопорушень.
94. Об'єкт і об'єктивна сторона в структурі складу правопорушення.
95. Суб'єкт і суб'єктивна сторона в структурі складу правопорушення.
96. Юридична відповідальність: поняття, зміст, підстави, співвідношення зі свободою волевиявлення.
97. Види і функції юридичної відповідальності.
98. Співвідношення юридичної відповідальності з державним примусом.

7. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Основними методами навчання є:

1) пояснювально-ілюстративний, або інформаційно-рецептивний (розповідь, лекція, пояснення, робота з підручником, демонстрація та ін.) – викладач повідомляє матеріал, студенти його сприймають:

2) репродуктивний (відтворення знань і способів дій, діяльність за алгоритмом, програмою тощо) – студент виконує дії за зразком, наданим викладачем:

– проблемне навчання – викладач ставить перед студентами проблему і демонструє шляхи її розв'язання; студенти стежать за логікою розв'язування проблеми, отримують зразок вирішення питання;

- частково-пошуковий або евристичний – викладач розділяє проблему на частини, студенти здійснюють окремі кроки щодо розв'язання підпроблем;
- дослідницький, метод проектів – пошукова творча діяльність студентів стосовно розв'язування нових для них проблем.

8. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Про викладанні теорії права та держави використовуються методи: усного та письмового опитування, дискусії, робота в групах, тестування.

Поточний контроль:

- усне опитування;
- перевірка тестових завдань;
- перевірка модульних завдань;
- перевірка письмових (індивідуальних, практичних) робіт, конспектів.

Підсумковий контроль: залік, іспит.

9. Шкала оцінювання: Університету, національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка ECTS	Визначення	За національною шкалою	
			Екзаменаційна оцінка, оцінка з диференційованого заліку	Залік
90 – 100	A	Відмінно	Відмінно	Зараховано
81-89	B	Дуже добре	Добре	
71-80	C	Добре		
61-70	D	Задовільно	Задовільно	
51-60	E	Достатньо		
0-50			Незадовільно	Незараховано

Під час проведення практичних занять в 1 семестрі студент може набрати:

75 балів – за усні відповіді;

25 балів – тестові завдання (модульна контрольна робота).

Під час проведення практичних занять в 2 семестрі студент може набрати:

35 балів – за усні відповіді;

15 балів – тестові завдання (підсумковий модульний контроль).

Решта 50 балів студент може набрати під час проведення іспиту. До іспиту допускається студент, який набрав не менше 26 балів під час проведення аудиторних занять.

За сумою всіх отриманих балів:

90-100 балів (відмінно) - виставляється студенту, який дав повну і правильну відповідь на всі питання на іспиті, що базуються на знанні міжнародно-правових актів, національного законодавства, судової практики, наукової та спеціальної літератури, набрав необхідну (максимальну) кількість балів під час проведення аудиторних занять.

81-89 балів (дуже добре) - виставляється студенту, який дав не цілком повну, але правильну відповідь на іспиті на всі питання, виконав усі попередні вимоги.

71-80 балів (добре) - виставляється студенту, який дав правильну відповідь, але не на всі питання, або відповідь не є повною. При цьому студент має необхідну кількість балів за аудиторні заняття.

61-70 балів (задовільно) - виставляється студенту, який не дав вичерпної відповіді на питання на іспиті, має певну кількість попередньо набраних балів.

51-60 балів (достатньо) - виставляється студенту, який не дав достатньої відповіді на питання на іспиті, має мінімальну кількість балів.

0-50 балів (незадовільно) - виставляється студенту, який виявив значні прогалини в знаннях основного навчального матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

10. Методичне забезпечення

1. Теорія права та держави. *Навчально-методичне забезпечення дисципліни.* Львів: Факультет міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка, 2023. 41 с. URL: <https://intrel.lnu.edu.ua/department/mizhnarodnoho-prava>.

11. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Бобровник С.В. Загальна теорія права: академічний курс. К.: Юрінком Інтер, 2021. 576 с.
2. Загальна теорія права : підручник / О. В. Петришин, В. В. Лемак, С. І. Максимов та ін.; Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2020. 568 с.
3. Каткова Т.Г. Теорія держави і права : навчальний посібник у визначеннях і таблицях. К.: Право, 2020. 96 с.
4. Кельман М. С. Загальна теорія права : підручник. Херсон: ОЛДІ-плюс, 2020. 742 с.
5. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести : підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2022. 584 с.
6. Лісовський П.М., Лісовська Ю.П. Теорія права: стан і перспективи. К.: Університет «Україна», 2022. 208 с.
7. Луць Л.А. Загальна теорія держави та права: навчально-методичний посібник / Л.А. Луць. К.: Атіка, 2008. 412 с.
8. Луць Л.А. Сучасні правові системи світу. Навчальний посібник. Львів: юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2003. 247 с.
9. Мурашин О.Г. Загальна теорія держави і права : підручник. К.: Університет «Україна», 2014. 561 с.
10. Петришин О.В. Загальна теорія права : підручник. К.: Право, 2021. 568 с.
11. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. Вид. 10-те, допов. Львів : Край, 2008. 224 с.
12. Рабінович П.М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
13. Рудик П.А. Теорія держави: основні теорії, концепції, підходи до вивчення : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та допов. К.: Алерта, 2015. 288 с.

14. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. 4-е вид. К.: Алерта, 2021. 528 с.
15. Сухонос В.В. Теорія держави і права : підручник. К.: Університетська книга, 2023. 544 с.
16. Теорія держави і права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін.; за ред. О.В. Петришина. Х.: Право, 2014. 368 с.
17. Теорія держави і права. Академічний курс / за ред.: О.В. Зайчук, Н.М. Оніщенко. К. : Юрінком Інтер, 2016. 400 с.
18. Теорія держави і права: навч. посіб. / [С.В. Білозьоров, В.П. Власенко, О.Б. Горова, А.М. Завальний, Н.В. Заяць та ін.]; за заг. ред. С.Д. Гусарева, О.Д. Тихомирова. К.: НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
19. Теорія держави і права: підручник / [О.М. Бандурка, О.М. Головка, О.С. Передерій та ін.]; за заг. ред. О.М. Бандурки. МВС України. Харків. університет внутрішніх справ. Харків, 2018. 416 с.
20. Фатхутдінова О.В., Куненко І.С., Максимова Л.О., Хлабистова К.В. Теорія держави і права : підручник. К.: КНТ, 2022. 328 с.
21. Хахуліна К.С., Малига В.А., Стадник І.В. Теорія держави і права в схемах і визначеннях: Навчальний посібник. Донецьк: Норд-Прес, ДОННУ, 2011. 341 с.

СПИСОК ДОДАТКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонович М.М. Україна в міжнародній системі захисту прав людини: теорія і практика К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 384 с.
2. Гетьман Є.А. Кодифікація законодавства України: загальна характеристика, особливості, види. Х.: Право, 2012. 192 с.
3. Гудима Д.А. Права людини: антрополого-методологічні засади дослідження. Львів: Край, 2009. 292 с.

4. Доктринальні засади розвитку держави та права: національні та міжнародні тенденції: монографія / заг. ред. проф. Бошицького Ю.Л. Київський університет права. К.: Видавництво Ліра-К, 2014. 440 с.

5. Заморська Л.І. Правова нормативність та її інституціоналізація в Україні: монографія. Одеса: Фенікс, 2013. 304 с.

6. Застосування норм права, як багатоаспектний чинник регулювання суспільних відносин у правовій державності: колективна монографія / М. С. Кельман, Н. Т. Коваль. Львів: «Растр-7», 2020. 224 с.

7. Ковальчук В.Б. Легітимність державної влади в правовій теорії та державно-правовій практиці. К.: Логос, 2011. 392 с.

8. Косович В.М. Оціночні поняття як засіб юридичної техніки. Львів: Тріада-плюс, 2010. 212 с.

9. Косович В.М. Удосконалення нормативно-правових актів України: техніко-технологічні аспекти: монографія. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015. 568 с.

10. Любченко М. Юридична термінологія: поняття, особливості, види: монографія. Харків: ТОВ «Видавництво права людини», 2015. 280 с.

11. Малишев Б.В. Застосування норм права (теорія і практика) / Б.В. Малишев, О.В. Москалюк. К.: Реферат, 2010. 260 с.

12. Малишев Б.В. Правова система (телеологічний вимір): монографія. К.: «ВД «Дакор», 2012. 364 с.

13. Матат Ю.І. Прогалини в законодавстві та засоби їх подолання в правозастосовній діяльності : монографія / Ю.І. Матат. Х.: Право, 2015. 176 с.

14. Новітнє вчення про тлумачення правових актів: навч. посіб. з курсу тлумачення правових актів для суддів, що проходять підвищення кваліфікації, і кандидатів на посади суддів, що проходять спеціальну підготовку / В.Г. Ротань, І.Л. Самсін, А.Г. Ярема та ін.; відп. ред., кер. авт. кол. В.Г. Ротань. Х.: Право, 2013. 752 с.

15. Оборотов Ю.М. Традиції та оновлення у правовій сфері: питання теорії (від пізнання до розуміння права). Одеса: Юрид. л-ра, 2002. 280 с.

16. Оборотов І.Г. Темпоральні грані права: Монографія. Миколаїв: ТОВ «Фірма «Іліон», 2009. 230 с.
17. Погребняк С.П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика). Х.: Право, 2008. 240 с.
18. Полянський Т.Т. Феномен зловживання правом (загальнотеоретичне дослідження). Львів: Галицька друкарня, 2012. 456 с.
19. Процюк І.В. Поділ державної влади в умовах різних форм державного правління. Х.: Право, 2012. 548 с.
20. Татарчук І.В. Теорія держави і права: навчальний посібник для підготовки до іспитів. К.: ЦУЛ, 2022. 302 с.
21. Хома Н.М. Моделі соціальної держави: світовий та український досвід / Н.М. Хома. К.: Юрид. думка, 2012. 591 с.

Нормативно-правові та міжнародні акти

1. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 38. Ст. 502.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144.
3. Декларація про державний суверенітет України: Прийнята 16 липня 1990г. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429.
4. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 89.
5. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.
6. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
7. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043/print.
8. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042/print.

9. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності: Указ Президента України № 503/97 від 10.06.1997 р. Урядовій кур'єр. 14 червня 1997. № 107-108.

10. Про порядок тимчасової дії на території України окремих актів законодавства Союзу РСР: Пост. ВС України від 12 вересня 1991 р. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 46. Ст. 621.

11. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21. Ст. 135.

12. Цивільний кодекс України від 16.01.2004 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.